Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete – múlt és jelen

DOI https://doi.org/10.29068/HO.2026.ksz.44-65

Szerző **Siposné dr. Kecskeméthy Klára** ny. ezredes, Nemzeti Közszolgálati Egyetem (ORCID: 0000-0002-4150-782, MTMT: 10000512)

Kulcsszavak Partnerségi kezdeményezések, védelmi költségvetés, Oroszországi Föderáció, Ukrajna, Kína, ázsiai–csendes-óceáni partnerek

Absztrakt *A tanulmány áttekinti az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, közismert nevén a NATO történetét 1949. április 4-i alapításától napjainkig. A NATO megalakulásától kezdve folyamatosan változott; fejlődését a transzformáció, az adaptáció és a generációváltások jellemzik. A tizenkét alapító tagországhoz idővel húsz új tag csatlakozott. A Szövetség története során – a hidegháború és a posztbipoláris korszak idején egyaránt – több alkalommal merültek fel vitás kérdések a tagállamok között, ám ezeket a NATO rendre sikeresen kezelte. A hidegháborút követően a Szövetség új partnerségi együttműködési stratégiát hirdetett, létrehozta a Partnerség a Békéért Kezdeményezést és a Mediterrán Párbeszédet, majd megalapította az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezést, továbbá globális partnerségi hálót alakított ki. A NATO a Mediterráneumtól és a Közel-Kelettől a Csendes-óceán térségéig, valamint Dél-Amerikáig rendelkezik partnerkapcsolatokkal. Magyarország és a NATO kapcsolatrendszerének kezdete 1990-ig nyúlik vissza; a rendszerváltás után az euroatlanti integráció, az Európai Unióhoz és a NATO-hoz történő csatlakozás volt a prioritás. A NATO-tagság elérése után öt NATO katonai szervezet jött létre hazánkban. A NATO-csúcstalálkozók jelentősége meghatározó volt és maradt a Szövetség életében: különösen a walesi, a varsói, a madridi és a vilniusi csúcsértekezlet bírt kiemelt fontossággal. A washingtoni csúcstalálkozó számos, a NATO jövője szempontjából kulcsfontosságú kérdést tárgyalt, így az Oroszországi Föderációt, mint legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetést, a rendszerszintű kihívást jelentő Kínát, valamint Ukrajna támogatását. A 2025. évi hágai csúcsértekezlet után derült ki, hogy mennyire egységes, sikeres, hiteles és hatékony továbbra is a NATO.*

BEVEZETÉS

Az elmúlt évtizedekben több könyv jelent meg, amely a NATO történetét, alapításának előzményeit, valamint a Washingtoni Szerződés aláírásának körülményeit és eseményeit vizsgálta. Több szerző elemezte a Szövetség Magyarországra gyakorolt hatását, a NATO-tagsághoz vezető folyamatot, illetve a csatlakozás óta eltelt időszak történéseit is. Jelentős szakirodalom foglalkozott a NATO partnerségi kezdeményezéseivel. A partnerségi együttműködések bemutatására a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen 2014-ben készült átfogó, többszerzős kötet.

2019-ben a Mediterráneum térségéről szóló tanulmánykötet az Európai Unió térségi kapcsolataira, a párbeszédre és a konfliktusokra fókuszált.[1] A NATO alapításának 70. évfordulójára, Magyarország csatlakozásának 20. évfordulójára a Zrínyi Kiadó gondozásában megjelent könyv komplex módon mutatta be a Szövetség, valamint hazánk csatlakozásának történetét.[2] Ebbe a sorba illeszkedik a Szövetség partnerségi kezdeményezéseinek történetét (Partnerség a Békéért Kezdeményezés, Mediterrán Párbeszéd, Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés, Globális Partnerek) összefoglaló, 2022-ben megjelent monográfia is.[3] A Magyar Hadtudományi Társaság 2021-ben jelentette meg „A mai NATO" című tanulmánykötetét, amely a Szövetség helyzetét, feladatait és a magyar NATO-kezdeményezéseket elemezte, valamint szólt a NATO elkövetkező évtizedéről.[4] Ebbe a sorba tartozik a 2024. március 12-én, hazánk teljes jogú NATO-tagságának 25. évfordulójára megjelent, Magyarország NATO-csatlakozásának történetét (1988–1999) feldolgozó kötet is. [5]

A 2024-es év az évfordulók éve volt, kiváló lehetőséget adva az eseményekre való visszatekintésre, a történelmi folyamatok értékelésére és a jövőbe tekintésre. Nincs ez másként a 77 éve megalakított NATO-val kapcsolatban sem. 2024-ben a NATO és Magyarország szimbolikusan egymáshoz kapcsolódó évfordulókat ünnepelt: az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét 1949. április 4-én alapították, míg Magyarország, Csehország és Lengyelország 25 éve, 1999. március 12-én vált a NATO teljes jogú tagjává. 30 éve alapították meg a Partnerség a Békéért Kezdeményezést és a Mediterrán Párbeszédet. 20 éve csatlakozott a NATO-hoz hét ország (Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia és Szlovénia), valamint 2004-ben hozták létre az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezést. Albánia és Horvátország csatlakozása óta pedig 15 év telt el.

A NATO 75 éves története jól tükrözi a nemzetközi politikai és biztonsági környezet változásait, az euroatlanti közösség átalakulását, valamint a Szövetség alkalmazkodását a biztonsági kihívásokhoz, veszélyekhez és fenyegetésekhez. Alapításakor kevesen gondolták, hogy a NATO ilyen hosszú időn át megőrzi jelentőségét.

---

1 Molnár Anna, Komlósi Orsolya: *Az Európai Unió mediterrán térséggel összefüggő kapcsolata. Párbeszédek és konfliktusok.*

2 Szenes Zoltán, Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO 4.0 és Magyarország, 20 év tagság, 30 év együttműködés.*

3 Siposné Kecskeméthy Klára: *A NATO partnerségi kezdeményezések története 2021-ig.*

4 Szenes Zoltán: *A mai NATO, a Szövetség helyzete és feladatai.*

5 Békés Csaba, Kecskés D. Gusztáv: *Magyarország NATO-csatlakozásának története,1988–1999.*

A politikai és katonai szövetség fontos volt a nemzetközi béke és biztonság megőrzésében, a kölcsönös segítségnyújtásban, a tagországok egyesítésében, ebben meghatározó szerepet játszottak a közös értékek, a demokrácia, az egyéni szabadság, a jog uralma, az érdekek és a sorsközösség, a közös örökség és civilizáció. A Szövetség határai Észak-Amerika csendes-óceáni partvidékétől a Fekete-tengerig húzódnak. A tagországokban közel egymilliárd ember él, a NATO-szövetségesek együttesen a világ gazdasági erejének és a világ katonai erejének is a felét adják.

1. A NATO ÁTALAKULÁSI FOLYAMATA A HIDEGHÁBORÚ IDEJÉN

A NATO megalakulásától kezdve folyamatosan változott, a kollektív védelem, az elrettentés, a biztonsági feladatok fontossága és tartalma mindig alkalmazkodott a változó világhoz. A Szövetség folyamatos átalakulása három kulcsszóval írható le: transzformáció, adaptáció és generációk. Az 1949–2024 közötti átalakulási folyamatban öt időszakot/szakaszt különíthetünk el (1. táblázat). Az első szakasz (1949–1990) a hidegháború időszakát öleli fel, amikor teljeskörűen kiépült a NATO intézményi struktúrája és parancsnoki rendszere.

A NATO története során a hidegháború időszakában többször alakultak ki a tagországok között nézetkülönbségek. Az első ilyen átfogó értékelést végző testület a Hármak Bizottsága, az első „három bölcs" volt, amelyet 1951-ben hoztak létre. Tagjai W. Averell Harriman, a Marshall-terv amerikai koordinátora, Sir Edwin Plowden brit gyáriparos és Jean Monnet közgazdász voltak. A bizottság feladata a NATO szervezeti struktúrájának, működési formáinak és feladatainak vizsgálata volt.[6] Javaslataik alapján formálódott a NATO szervezete, ők kezdeményezték a közös teherviselés elveit is. Ajánlásokat fogalmaztak meg a tagországok hadipari termelésének bővítése és az egyes országok gazdasági újjáépítése közötti összhang megteremtése érdekében.[7]

Az 1956-os nemzetközi válságok – a szuezi krízis, a magyar forradalom és az algériai háború – újabb kihívásokat jelentettek. Ekkor hozta létre a NATO az ún. második „három bölcs" bizottságot, amelyet a „másodrendűek lázadásának" is neveztek. A kisebb tagállamok ugyanis kifogásolták, hogy a NATO politikai, katonai és gazdasági ügyeibe kevés beleszólásuk volt, viszont a veszélyeket és a terheket növekvő mértékben kellett vállalniuk. A bizottság tagjai az olasz Gaetano Martino, a norvég Halvard Lange és a kanadai Lester B. Pearson külügyminiszterek voltak.

Javaslataik a Szövetség nem katonai tevékenységének javítására irányultak, irányelveket fogalmaztak meg a tagországok és az Észak-atlanti Tanács közötti hatékonyabb kommunikáció, az egyszerűbb döntéshozatal és a hatékonyabb eljárások kialakítása érdekében. Munkájuk eredményeként vált a politikai konzultáció a NATO mindennapi gyakorlatának részévé.[8] A titkárság bővítésére, a főtitkár jogkörének kiszélesítésére, a NATO tájékoztató tevékeny-

6 Siposné Kecskeméthy Klára: *70 éves a NATO – Magyarország 20 éve a Szövetségben.*
7 Siposné Kecskeméthy Klára: *NATO 2030 jelentés. Stratégiai prioritások új megközelítésben.*
8 Dunay Pál, Gazdag Ferenc: *Az Észak-atlanti Szerződés szervezete, tanulmányok és dokumentumok.*

1. táblázat. *A NATO átalakulási folyamata (Szerkesztette: a szerző)*

Első időszak	
1949–1955	A NATO intézményi struktúrájának és parancsnoksági rendszerének teljes körű kiépülése
1955–1967	Harmel-jelentés
1968–1990	A rugalmas reagálás stratégiája (MC 14/3)
Második időszak	
Hidegháború vége – 2001. szeptember 11.	– Nyitás a közép-és kelet-európai országok felé, partnerségi stratégia és intézményi keretek kialakulása – Bővítési kör
Harmadik időszak	
2001–2014	– Globális terrorizmus elleni harc – Globális partnerség –„Aktív szerepvállalás, modern védelem" stratégiai koncepció, Lisszabon 2010
Negyedik időszak	
2014 – 2022	– Krím félsziget annektálása – Iszlám Állam felemelkedése
Ötödik időszak	
2022. február 24. –	Orosz–ukrán háború

ségének javítására, az egyes tagországok között felmerülő vitákban a jószolgálati és közvetítő eljárás bevezetésére tettek javaslatot. A bizottság ajánlása alapján 1957-ben létrehozták az Észak-atlanti Tanácsnak alárendelt Politikai Tanácsadók Bizottságát. Célzott nemzeti tájékoztatási programok indultak, nemzetközi tájékoztató tiszteket neveztek ki. Javasolták, hogy az egyes tagállamok nemzeti politikájuk kialakítása során legyenek tekintettel a többi NATO-tagállam érdekeire is.[9] Az elért konszenzust a nemzeti politikák során is érvényesíteni kellett, mert amennyiben egy tagállam eltért a konszenzussal meghozott döntéstől, az okáról tájékoztatnia kellett az Észak-atlanti Tanácsot.

Ugyancsak 1957-ben hozták létre a Tudomány a Békéért és Biztonságért Programot (Science for Peace and Security, SPS),[10] amelynek célkitűzése az együttműködési projektek elősegítése, a nemzetközi cserék előmozdítása és a kutatásokra fordított nemzeti erőforrások megtérülésének maximalizálása volt.

A hatvanas évek második fele sem volt mentes a belső feszültségektől: Görögországot és Törökországot szembeállította egymással a ciprusi kérdés, Franciaország kilépett a NATO katonai szervezetéből, ekkor volt az Amerikai Egyesült Államok vietnámi intervenciója, a katonai kiadások és a közös tehermegosztás állandóan visszatérő vitás kérdések voltak. 1967-ben Pierre Harmel, belga külügyminiszter vezetésével bizottságokat hoztak létre. A NATO- és a keleti-nyugati kapcsolatokat az angol J. A. H. Watson külügyi helyettes államtitkár és a német Karl Schütz külügyi államtitkár vezette bizottság elemezte.

Paul-Henri Spaak volt NATO-főtitkár bizottsága a tagországok egymás közötti

9 *Report of the Committee of Three on Non-Military Cooperation in NATO.*
10 *Science for Peace and Security Programme.*

viszonyát (akkor 15 tagország) tárgyalta. Az amerikai Foy D. Kohler irányította harmadik bizottság a katonapolitikai kérdéseket, illetve a Szövetség jövőbeni biztonságpolitikáját vette górcső alá. A holland Constantijn Leopold Patijn vezette bizottság a NATO területén kívüli régiók fejleményeit és minden más országgal szembeni magatartását elemezte.[11] „A Szövetség jövőbeni feladatai" című Harmel-jelentés[12] megfogalmazta a Szövetség kettős, politikai és katonai feladatrendszerének elválaszthatatlanságát, a legfontosabb célkitűzése egy stabilabb nemzetközi rendszer megteremtése volt. A Szövetség ezután fogadta el 1968. január 18-án az ún. rugalmas reagálás (Flexible Response) átfogó stratégiai koncepciót a NATO térség védelmére (MC 14/3) vonatkozóan.[13]

A NATO átalakulásának második időszaka a hidegháború lezárultától 2001. szeptember 11-ig tartott. Ez a korszak a közép- és kelet-európai államok felé való nyitásról, a partnerségi keretrendszer kialakításáról szólt (Partnerség a Békéért, Mediterrán Párbeszéd, NATO–Oroszország Állandó Tanács, NATO–Ukrajna Bizottság).

A harmadik időszakot (2001–2014) a globális terrorizmus elleni küzdelem és a NATO műveleti szerepvállalásának kiterjesztése jellemezte. A 2010-es lisszaboni stratégiai koncepció kidolgozása során, Anders Fogh Rasmussen főtitkár javaslatára létrehozták a Madeleine Albright vezette, Bölcsek Tanácsaként (Wise Men Group) emlegetett tizenkét tagú csoportot.[14]

A negyedik fejlődési szakasz 2014-ben, a Krím félsziget annexiójával és az Iszlám Állam felemelkedésével kezdődött, amikor a régi–új NATO ismét a hidegháború időszakára jellemző katonai védelmi és elrettentési feladatokra fókuszált.

Az ötödik szakasz 2022. február 24-én az orosz–ukrán háború kitörésével indult.

Napjainkra a NATO egy 70 országot magában foglaló biztonsági közösség, amelyet 32 tagállam, 18 Partnerség a Békéért Kezdeményezés ország, 7 Mediterrán Párbeszéd-állam (Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Mauritánia, Marokkó, Tunézia), 4 Perzsa-öböl-menti Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés ország (Bahrein, Egyesült Arab Emirátus, Kuvait, Katar) és 9 globális partner (Ausztrália, Japán, Koreai Köztársaság, Új-Zéland, Kolumbia, Mongólia, Irak, Pakisztán, Afganisztán) alkot. A Szövetség partnerországai négy kontinensen (Európa, Ázsia, Afrika, Dél-Amerika) helyezkednek el és csaknem a világ egyharmadát képviselik.

11 *Future tasks of the Alliance – „Harmel Report" (December 1966 – December 1967).*

12 *The Future Tasks of the Alliance, Report of the Council –The Harmel Report.*

13 *Overall strategic concept for the defense of the North Atlantic Treaty Organization area.*

14 Atlantic Council*: Madeleine Albright named head of NATO's Wise Men.*

2. A NATO BŐVÍTÉSI KÖREI

A 75 éves NATO története, szervezeti felépítése és feladatrendszere jól tükrözi az euroatlanti közösség átalakulásának folyamatát. A hidegháború évtizedeiben (1949–1989) a Szövetség alapvető feladata a kollektív védelem és az elrettentés biztosítása volt. Ebben a korszakban három bővítési körre került sor: Görögország és Törökország 1952. február 18-án, a Német Szövetségi Köztársaság 1955. május 9-én, majd Spanyolország 1982. május 30-án csatlakozott (2. táblázat).

Fontos találkozóra került sor 1989. december 2-3-án: Mihail Szergejevics Gorbacsov és George H. W. Bush máltai csúcstalálkozója mérföldkövet jelentett a kelet–nyugati enyhülés történetében. A felek olyan alapvető nemzetközi politikai és katonai kérdéseket vitattak meg, mint Afganisztán, a közép-amerikai konfliktusok (El Salvador, Nicaragua, Kuba), Kelet-Európa jövője és a felbomlóban lévő keleti blokk, valamint a német újraegyesítés. A megbeszélés jelentős lépés volt a hidegháború lezárása és a későbbi együttműködés előmozdítása felé. Itt fogalmazódott meg az igény a „új, komoly párbeszéd" kialakítására is. Ekkor egyeztek meg egy későbbi bilaterális találkozóról, amire végül 1990 júniusában került sor Washingtonban. Szóba került a gazdasági kapcsolatok javítása, a legnagyobb kedvezmény elvének megadása, és a fegyverzetellenőrzési kérdés is. Fontos üzenet volt: „új, komoly párbeszédet kell folytatnunk (we need to find a new, deep dialogue)."[15]

A Szövetség hidegháború utáni fejlődése az 1989. évi brüsszeli és az 1990. évi londoni csúcstalálkozók eredményeire épült. Ezeken kezdődött meg a volt ellenfelek közötti bizalomépítő folyamat, amely a politikai megbékélés és az együttműködés irányába mutatott. A NATO azonban ekkor még nem volt felkészülve földrajzilag távoli partnerek integrálására, és a tagállamok is megosztottak voltak a közép- és kelet-európai országokkal való kapcsolatépítés kérdésében.

2. táblázat. *A NATO bővítési körei (Szerkesztette: a szerző)*

A csatlakozás éve	Ország
1952. február 18.	Görögország és Törökország
1955. május 9.	Német Szövetségi Köztársaság
1982. május 30.	Spanyolország
1999. március 12.	Csehország, Lengyelország, Magyarország
2004. március 29.	Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia, Szlovénia
2009. április 3.	Albánia, Horvátország
2017. június 5.	Montenegró
2020. március 27.	Észak-Macedónia
2023. április 4.	Finnország
2024. március 7.	Svédország

15 Lengyel László: *Az európai civilizáció és határai, A máltai-madridi rendszer.*

Több nyugati aggodalom fogalmazódott meg a kialakítandó kapcsolatok, együttműködés és az euroatlanti integrációs folyamat kapcsán:
- A térségben hiányoztak a szilárd demokratikus hagyományok;
- A túl gyors bővítés gyengíthetné a Szövetség kohézióját és stabilitását;
- A haderők kompatibilitásának elérése jelentős költségekkel járt volna;
- Attól tartottak, hogy új törésvonalak alakulnak ki Európában.

Mások épp ellenkező véleményen voltak, hangsúlyozva, hogy a bővülés elősegítené a stabilitást és megvalósítaná a „Europe whole and free at peace" vízióját."[16]

A posztbipoláris korszak első öt évében (1989–1994) a NATO alkalmazkodott az új biztonsági környezethez, a hidegháború utáni időszakhoz és új partnerségi stratégiát hirdetett a közép- és kelet-európai országok számára.
Ebben az időszakban hozták létre:
- az Észak-atlanti Együttműködési Tanácsot,
- a Partnerség a Békéért Kezdeményezést,
- a Mediterrán Párbeszédet.

Németország újraegyesítése a posztbipoláris korszak első bővítését jelentette.

A második bővítési körben (1999) Csehország, Magyarország és Lengyelország vált NATO-taggá. Mérföldkövet jelentett a 2001. szeptember 11-i terrortámadás, amelynek hatására a NATO a 6. cikkben rögzített felelősségi területén kívül is vállalt válságkezelő műveleteket. 2009-ben újabb két volt szocialista ország, Albánia és Horvátország csatlakozott a NATO-hoz.

A 2011. évi Berlini Partnerségi Politika rugalmasabb partnerségi együttműködést eredményezett, amelyben a partnerországok kezdeményezései kerültek előtérbe. A Krím félsziget 2014-es annektálása újabb fordulópontot jelentett mind a Szövetség, mind a partnerségi kezdeményezések szempontjából. A NATO visszatért az alapításkor megfogalmazott kollektív védelem és az elrettentés hangsúlyozásához.

A bővítések folytatódtak:
- 2017-ben Montenegró,
- 2020-ban Észak-Macedónia,
- 2023-ban Finnország,
- 2024-ben Svédország lett NATO-tag.

Ezzel teljessé vált az a folyamat, amely során hét egykori Varsói Szerződés-tagállam és tizennégy Partnerség a Békéért ország vált a Szövetség teljes jogú tagjává.

3. SZÖVETSÉGEN BELÜLI VITÁK A POSZTBIPOLÁRIS KORSZAKBAN

Donald Trump 2016-ban a *The New York Times*-nak adott interjúban idejétmúlt szervezetnek nevezte a NATO-t. Az európai tagállamoktól nagyobb anyagi tehervállalást sürgetett, bírálva azokat az országokat, amelyek nem teljesítették a védelmi kiadásokra vonatkozó vállalásaikat. Kritikái az 5. cikk szerinti kollektív védelmi kötelezettségre is kiterjedtek. Felhívta a figyelmet arra, hogy

16 A kifejezést először George H. W. Bush amerikai elnök használta kiemelkedő módon 1989. május 31-én, a nyugat-németországi Mainzban tartott beszédében. *A Europe Whole and Free, Remarks to the Citizens in Mainz. President George Bush. Rheingoldhalle. Mainz, Federal Republic of Germany, May 31, 1989.*

a NATO-tagok túlnyomó többsége nem fordítja GDP-je 2%-át védelemre, miközben az Amerikai Egyesült Államok az elmúlt években annyit költött, mint az összes többi tagország együttvéve.[17] A 2017. május 25-i brüsszeli NATO-csúcstalálkozón elhangzott beszédében ezt a kritikát megismételte.[18]

Emmanuel Macron francia elnök 2019. november 5-én a The Economist-nek adott interjújában a NATO „agyhalálá-ról" (brain-dead) beszélt, amelyet szerinte Washington stratégiai koordinációjának és vezető szerepének hiánya okozott. Hangsúlyozta, hogy Európának stratégiai, geopolitikai hatalomként kell gondolkodnia, saját sorsa alakításához pedig nem támaszkodhat kizárólag az Egyesült Államok védelmére.[19]

A kijelentések cselekvésre késztették a Szövetséget. A NATO-tagállamok 2019 decemberében, a londoni csúcstalálkozón felkérték Jens Stoltenberg főtitkárt, hogy indítson el egy átfogó önvizsgálati folyamatot (Forward-Looking Reflection Process). A felkért szakértői csoport (Reflection Group) elkészítette a „NATO 2030: Egységben egy új korszakért" című jelentést, amely három részből állt (1. jövőkép és fő megállapítások; 2. a biztonsági és politikai környezet értékelése; 3. ajánlások), és jelentős szemléletbeli változást eredményezett.[20] A Szövetség jövőképére vonatkozó legfontosabb megállapítások és javaslatok között az új biztonsági környezethez és helyzethez való alkalmazkodás, illetve a válsághelyzetekben szükséges gyorsabb és az egységesebb, összehangoltabb fellépés szerepelt. Megállapították, hogy az összetettebb stratégiai környezetben a geopolitikai rivalizálás, az Oroszországi Föderációval fennálló konfrontáció, Kína felemelkedése, valamint a feltörekvő és diszruptív technológiák növekvő szerepe mellett a Szövetségnek számos, országhatárokon túlnyúló fenyegetéssel és kockázattal kell szembenézni.[21]

4. A NATO PARTNERSÉGI KAPCSOLATAI

A NATO globális felelősségű és kitekintésű regionális politikai–katonai szervezet, amely a Mediterráneum és a Közel-Kelet térségétől a Csendes-óceánig, Dél-Amerikáig terjedő partnerkapcsolatokkal rendelkezik. A NATO-partnerségi kezdeményezések a kooperatív biztonság megteremtésében kulcsfontosságú, stabilizáló eszközként szolgáltak a NATO-tagországok területén kívüli régiói számára, hozzájárultak és ma is hozzájárulnak a műveleti sikerekhez, valamint támogatják a térségi biztonsági problémáinak kezelését is.

A *NATO 2030* jelentés szemléletváltást hozott: a partnerségi együttműködés meghatározó elemévé váltak a Szövetség stratégiai érdekei és az együttműködéshez rendelt erőforrások. Javaslata szerint a földrajzi alapon

17 *Transcript: Donald Trump on NATO, Turkey's Coup Attemp and the World.*
18 *Remarks by Donald Trump, President of the United States at the dedication of the 9/11-Article 5 Memorial.*
19 *Emmanuel Marcon warns Europe: NATO is becoming brain-dead.*
20 Siposné Kecskeméthy Klára: *The NATO 2030 report. Strategic priorities of the Alliance,*
21 *NATO 2030: United for a New Era.*

3. táblázat. *A NATO partnerségi politika változásai 1994–2024 között (Szerkesztette: a szerző)*

Év	Partnerségi kezdeményezés	Célkitűzés
1994–2011	Partnerség a Békéért Kezdeményezés országai	Partner a tagságért (Partner for membership)
1994–2011	Mediterrán Párbeszéd, Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés, Globális Partnerek	Széles körű együttműködés
2011–2020	Berlini Partnerségi Politika	Partner a partnerségért (kooperatív együttműködés); igényalapú partnerség (demand-driven approach)
2020–	Földrajzi alapú helyett tematikai együttműködés	Érdekalapú partnerség (interest-driven approach)
2022–	Ázsia–Csendes-óceáni partnerek (Asia–Pacific 4)	Kiemelt stratégiai partnerek

szervezett és csoportosított partnerségi programok helyett a tematikai alapú együttműködésre kell fókuszálni. Ezek jellemezték a következő időszakot is. A partnerségi politika alapvetően átalakult: a „partner for membership" megközelítést a „partner for partnership" szemlélete váltotta fel, amely a biztonság kooperatív megközelítését emelte központi szemponttá (3. táblázat).[22]

A NATO az elmúlt évtizedekben létrehozta a strukturált partnerségi kereteket: a Partnerség a Békéért Kezdeményezést, a Mediterrán Párbeszédet és az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezést. A Szövetség kiemelt partnerei közé tartozik az Oroszországi Föderáció, Ukrajna és Grúzia is.

Az Oroszországgal való kapcsolat a Krím félsziget 2014. évi annexiója és a 2022. február 24-én Ukrajna ellen indított támadás óta kettős megközelítést tükröz.

Ennek keretében 1997-ben létrehozták a NATO–Oroszország Állandó Bizottságot (Permanent Joint Council, PJC), majd 2002-ben a magasabb szintű NATO–Oroszország Tanácsot (NATO–Russia Council, NRC). 1997-ben alapították a NATO–Ukrajna Bizottságot (NATO–Ukraine Committee, NUC).

Oroszország 2022. február 24-i Ukrajna elleni támadása után 2023-ban a vilniusi csúcson megalapították a NATO–Ukrajna Tanácsot (NATO–Ukraine Council, NUC), amely a NATO és Ukrajna közötti válsághelyzeti konzultációs és döntéshozatali mechanizmusként szolgál. A NATO hivatalos kommunikációja szerint a Tanács létrejötte közelebb viszi Ukrajnát a NATO-hoz és a teljes jogú tagsághoz.

A 2024-es washingtoni zárónyilatkozat 28. pontja hangsúlyozta a partnerségi kapcsolatok kulcsszerepét a globális biztonsági környezet alakításában, pozitív befolyásolásában, a nemzetközi jog fenntartásában és a NATO három alapfeladatának – elrettentés és védelem, válságmegelőzés és válságkezelés, kooperatív biztonság –, illetve a 360 fokos biztonsági megközelítés támogatásában. Bár a dokumentum megemlítette hogy a Partnerség a Békéért Kezdeményezés és a Mediterrán Párbeszéd a harminc éves, az Isztambuli Együttműködési

22 Siposné Kecskeméthy Klára: *A NATO partnerségi kezdeményezések története 2021-ig.*

Kezdeményezés pedig a húszéves fennállását ünnepelte, kevéssé volt hangsúlyos a NATO déli szárnyához kapcsolódó partnerségi kapcsolatok taglalása.[23]

A NATO ázsiai–csendes-óceáni globális partnereivel fenntartott kapcsolatrendszere hosszú fejlődési folyamat eredménye. Bár ezek az országok kiemelt fontosságúak, a strukturált párbeszédnek nincsen állandó szervezeti kerete. A térség stratégiai jelentőségét a feltörekvő Kína, Tajvan kérdése, a térségi nukleáris hatalmak jelenléte, a Dél-kínai-tenger nyersanyagkészletei, valamint a területi viták adják. A négy ázsiai–csendes-óceáni partner (Ausztrália, Új-Zéland, Japán, Koreai Köztársaság) első alkalommal 2022-ben, Madridban vett részt NATO-csúcstalálkozón; meghívást kaptak a 2023-as vilniusi, majd a 2024-es washingtoni csúcstalálkozóra is.[24] (3. táblázat).

5. MAGYARORSZÁG ÉS A NATO

A rendszerváltást követően Magyarország biztonságpolitikáját radikális fordulat és orientációváltás jellemezte. A Varsói Szerződés megszűnésével az ország visszanyerte szuverenitását, geostratégiai/geopolitikai környezete pedig alapvetően átalakult. A magyar kül- és biztonságpolitika stratégiai irányait az euroatlanti integráció – az Európai Unióhoz és a NATO-hoz való csatlakozás –, a jószomszédi kapcsolatok új alapokra helyezése, valamint a határon túli magyar kisebbségek támogatása határozta meg.

Magyarország NATO-val való első hivatalos kapcsolatfelvétele 1990. június 29-én történt, Jeszenszky Géza külügyminiszter brüsszeli látogatásakor. Antall József miniszterelnök 1990. július 18-án találkozott Manfred Wörner NATO-főtitkárral; ő volt az első olyan, a Varsói Szerződéshez tartozó ország miniszterelnöke, aki belépett a NATO székházába. Jelentős állomást jelentett az Észak-atlanti Tanács (North Atlantic Council, NAC) 1991. október 28-i ülése, amelyen Antall József miniszterelnök felszólalt, hangsúlyozva Magyarország, Csehszlovákia és Lengyelország stratégiai jelentőségét a NATO számára.

Az 1990–1999 közötti évtizedet az euroatlanti integrációval összefüggő politikai célok, a nemzeti szuverenitás, a biztonságpolitikai célok és a NATO-csatlakozási törekvések összhangja jellemezték. Megszülettek az önálló magyar haderő létrehozásához szükséges politikai döntések. 1990. március 15-én a Magyar Honvédség nevet kapta. Megújult a nemzeti jelképrendszer, újjáéledtek a csapathagyományok, új egyenruha került rendszeresítésre. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai és honvédelmi alapelveit rögzítő országgyűlési határozatok (1993, 1998),[25] a magyar–szlovák alapszerződés (1995), a magyar–román

23 *Washington Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. 10 July 2024.*

24 Siposné Kecskeméthy Klára, Sipos Alexandra: *The 75th anniversary of NATO, the Washington Summit.* Siposné Kecskeméthy Klára, Sipos Alexandra: *Evolving NATO partnerships in the light of the Madrid and Vilnius Summits.*

25 *11/1993. (III. 12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveiről. 27/1993. (IV. 23.) OGY határozat a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről.*

alapszerződés (1996), valamint a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről szóló[26] országgyűlési határozatok (1998) mérföldkövek voltak.

Jeszenszky Géza külügyminiszter 1994. február 8-án írta alá a Magyar Köztársaság nevében a PfP-csatlakozási dokumentumot. A magyar felajánlási dokumentumot, amely konkrét katonai együttműködési vállalásokat tartalmazott, 1994. június 6-án adták át a NATO-nak. Magyarország 1999. március 12-én vált a NATO teljes jogú tagjává – ekkor hazánknak nem volt közvetlen NATO-szomszédja. A 2004-es bővítés után ez megváltozott, amikor hét országgal bővült a Szövetség, többek között Szlovénia, Szlovákia és Románia csatlakozott a Szövetséghez.

A NATO-tagállamokkal való közvetlen szomszédság alapvetően befolyásolta Magyarország biztonságpolitikai környezetét. Hazánk számára kiemelt jelentőségű volt a szövetségesi kötelezettségvállalások teljesítése, a kollektív védelemhez való hozzájárulás, valamint a NATO válságkezelő műveleteiben való aktív részvétel.

A teljes jogú tagság elérésekor nem volt elvárás, hogy Magyarország területén NATO katonai szervezetek települjenek, ám az elmúlt közel két évtizedben számos, úgynevezett „NATO-lábnyom" jött létre hazánkban.

Elsőként, 2008-ban Budapesten kezdte meg működését a többnemzeti NATO Katona-egészségügyi Kiválósági Központ (NATO Centre of Excellence for Military Medicine, MILMED COE), amely a Szövetség katona-egészségügyi tudásközpontja és képzési intézménye. A központ a NATO egészségügyi biztosítását támogatja a missziós tapasztalatok feldolgozásával, doktrínafejlesztéssel, képességfejlesztéssel, egészségügyi programok kidolgozásával, valamint tesztelési és validálási feladatok végrehajtásával.

A második NATO-szervezet szintén 2008-ban jött létre: a stratégiai légiszállítási képesség (Strategic Airlift Capability, SAC) és a többnemzeti nehéz légiszállító ezred (Heavy Airlift Wing, HAW), amely a pápai bázisrepülőtéren települt. A stratégiai légiszállítási kapacitás az „okos védelem" (Smart Defence) koncepció szellemében valósult meg, amely a közös fejlesztéseket, beszerzéseket, működtetést és fenntartást ösztönzi. A HAW a nemzeti igények és a szövetségi feladatok alapján teljesít küldetéseket.

2012-ben Székesfehérváron megalakult a híradó és informatikai század (MH Nemzeti Telepíthető Híradó és Informatikai Század, DCM). A vezetés-irányítás, illetve a kommunikációs és informatikai támogatás érdekében létrehozott telepíthető híradó- és informatikai kapacitások a NATO állandó híradó- és informatikai hálózatának fenntartását, valamint a hadszíntéri/hadműveleti területen települt katonai vezetési pontok kiszolgálását biztosítják. A székesfehérvári DCM-század teljes állománya magyar, de a NATO csapatstruktúrájába integrálódik, és szövetségi csapatstruktúrába tartozik, a NATO Híradó- és Informatikai Csoport (NATO CIS Group) részeként, a lengyelországi Bydgoszczban települő 3. NATO Híradózászlóalj egyik alegységeként működik.

26 *98/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről.*

A NATO Erőket Integráló Elem (NATO Force Integration Unit, NFIU) 2016 óta települ Székesfehérváron. A Szövetség területi integritásának és a tagállamok biztonságának megerősítése érdekében hozták létre az NFIU-hálózatot, eredetileg a balti országokban, Lengyelországban, Romániában és Bulgáriában. A második körben ehhez Magyarország és Szlovákia csatlakozott. Az NFIU fő feladata a kézzelfogható NATO-jelenlét biztosítása, a Nagyon Magas Készenlétű Közös Reagáló Erő (Very High Readiness Joint Task Force, VJTF) és a követő erők (Follow-on Forces, FoF) gyors telepíthetőségének, befogadásának, állomásoztatásának és a továbbmozgatásának támogatása, valamint a NATO és a befogadó nemzeti parancsnokságok közötti koordináció fejlesztése.

A szervezet 2016. szeptember 1-jétől a NATO Szövetséges Erők Európai Főparancsnokságának közvetlen alárendeltségében működött, majd az Északkeleti Többnemzeti Hadtest (Multinational Corps Northeast, MNC–NE, Szczecin) parancsnokságához került. 2023. április 1-jétől rövid időre a Közép-európai Többnemzeti Hadosztály-parancsnokság (HQ MND–C) alárendeltségébe tartozott, 2024. január 1-jétől pedig az NFIU HUN az Összhaderőnemi Logisztikai Támogató Csoport Brunssum (Joint Logistics Support Group Brunssum) szolgálati alárendeltségében működik.

Magyarország a brüsszeli csúcstalálkozón jelentette be egy közép-európai hadosztályszintű parancsnokság létrehozását (Headquarters Multinational Division Centre, HQ MND–C) Székesfehérváron. Ez a vezetési elem kulcsszerepet játszik a keleti szárny védelmében, alkalmas a kollektív védelemmel, valamint a válságkezelési műveletekkel összefüggő feladatok irányítására. A Közép-európai Többnemzeti Hadosztály-parancsnokság 2023 márciusában érte el a kezdeti műveleti készenlétet, majd 2025. február 10-én a teljes műveleti képességet. Képes részt venni régiós NATO-műveletek irányításában válságok és fegyveres konfliktusok esetén. Első parancsnoka a horvát Denis Tretinjak vezérőrnagy volt, akit 2023 júliusának végén Tibor Králik szlovák dandártábornok váltott. A parancsnokság személyi állományát a három keretnemzet (Horvátország, Magyarország, Szlovákia) mellett további hét NATO-tagállam – Lengyelország, Németország, Olaszország, Románia, Spanyolország, Szlovénia és Törökország – biztosítja.

Horvátország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia védelmi miniszterei 2019. február 13-án, a brüsszeli NATO védelmi miniszteri találkozón szándéknyilatkozatot írtak alá egy regionális különleges műveleti komponensparancsnokság (Regional Special Operations Component Command, RSOCC) létrehozásáról, magyarországi központtal. Nyolc hónappal később, 2019. október 25-én a védelmi miniszterek aláírták az együttműködési megállapodást, majd 2020 decemberében Ausztria is csatlakozott a parancsnoksághoz. A Szolnokra telepített különleges műveleti parancsnokság nem állandó szervezet, hanem válság- és krízishelyzetek kezelésére létrehozott, gyorsan mozgósítható elem. Képességet biztosít a részt vevő országok számára a modern biztonsági kihívásokra adott nemzeti vagy szövetségi szintű válaszok összehangolására, erősítve a közép-európai régió reagálóképességét a váratlan katonai kihívásokkal szemben.

6. NATO-CSÚCSÉRTEKEZLETEK

A csúcstalálkozók kiemelten fontos szerepet játszanak a NATO életében, mivel irányt szabnak a Szövetség politikai és katonai fejlődésének, útmutatást adnak a közös döntésekhez, felgyorsítják a döntéshozatali folyamatokat, és sokszor történelmi jelentőségű eseményeket jeleznek előre. A NATO történetében több emblematikus csúcstalálkozót tartottak: 1999-ben Washingtonban, ahol a Szövetség fennállásának 50. évfordulóját ünnepelték; 2002-ben Prágában, első ízben egy volt szocialista, korábbi Varsói Szerződéshez tartozó országban; 2006-ban Rigában, a Baltikum legnagyobb politikai, gazdasági és kulturális központjában; majd 2008-ban Bukarestben, ismét egy volt szocialista államban. A bukaresti zárónyilatkozat 23. pontja fogalmazta meg a széles körben idézett kijelentést: „A NATO üdvözli Ukrajna és Grúzia euroatlanti törekvéseit a NATO-tagság elérése érdekében. Ma megegyeztünk, hogy ezen országok NATO-tagországok lesznek".[27] Ezt azóta minden későbbi csúcsértekezlet megerősítette.

A Krím félsziget 2014. évi annexióját követően különös jelentőséget kapott a walesi csúcsértekezlet, amelynek központi témái az orosz agresszió és a NATO katonai képességeinek növelése voltak. Szintén kiemelkedő szerepe volt a 2016. évi varsói, a 2022. évi madridi és a 2023. évi vilniusi csúcstalálkozónak.

A 2024. július 9–11. között megrendezett washingtoni csúcstalálkozó ismét szimbolikus jelentőségű volt, mivel a Washingtoni Szerződést 1949. április 4-én ugyanebben az épületben, az Andrew W. Mellon Auditóriumban írták alá. Történelmi jelentőségű volt az 1999. április 23–24-i washingtoni csúcsértekezlet is, amikor a NATO fennállásának 50. évfordulóját ünnepelte, Csehország, Magyarország és Lengyelország pedig teljes jogú taggá vált, és elfogadták a posztbipoláris korszak második stratégiai koncepcióját. A 2024-es csúcstalálkozó a NATO alapításának 75. évfordulóját ünnepelte.

A NATO immár 77 éve védi a tagállamok területét, egymilliárd polgárt védelmez, biztosítja a szabadságot és a demokráciát, valamint erősíti az egységet, a kohéziót, a szolidaritást és a transzatlanti kötelékeket. A tagországokat közös értékek kötik össze, úgymint demokrácia, béke, stabilitás, szolidaritás, szabadság, jogállamiság, jólét és a közös kulturális örökség. A globális kitekintésű, regionális politikai–katonai szövetség a történelem legsikeresebb katonai szövetségévé vált: 1949-ben 12 alapító tagja volt, 2024-ben pedig már 32 szövetséges államból állt. Bár a NATO történetében mind a hidegháború, mind a posztbipoláris időszak alatt voltak viták és nézeteltérések, a 2022. február 24-én Ukrajna ellen indított orosz agressziót és a madridi stratégiai koncepciót követően minden csúcsértekezleten kiemelt szerepet kapott a politikai egység demonstrálása (Brüsszel, 2022. március 24.; Madrid, 2022. június 29–30.; Vilnius, 2023. július 11–12.).

Az Oroszországi Föderáció nemzetközi joggal ellentétes cselekedetei (2008.

27 *Bucharest Summit Declaration. 3 April 2008.* „23. NATO welcomes Ukraine's and Georgia's Euro-Atlantic aspirations for membership in NATO. We agreed today that these countries will become members of NATO."

augusztus 7–12. orosz–grúz háború, 2014. március 12. Krím félsziget annektálása, 2022. február 24. ukrajnai háború) gyökeresen átalakították a stratégiai és biztonsági környezetet. A washingtoni csúcstalálkozón a NATO jövőjét érintő számos kulcskérdés került napirendre. A tagállamok az elrettentés és hiteles védelem fenntartása érdekében kiemelten foglalkoztak a tagországok védelmi költségvetésének helyzetével. Megállapították, hogy változatlanul az Oroszországi Föderáció jelenti a legjelentősebb és legközvetlenebb fenyegetést a NATO tagországok számára. Különösen aggasztónak találták Oroszország együttműködését Kínával, Észak-Koreával és Iránnal.

A feltörekvő Kína rendszerszintű kihívást jelent a NATO biztonságára, érdekeire és értékeire. A Szövetséget nyugtalanítja, hogy Kína stratégiai partnerséget épít ki Oroszországgal, továbbá fedett technológiai transzferrel támogatja azt. A csúcstalálkozó egyik legfontosabb témája Ukrajna folyamatos, stabil, kiszámítható politikai, katonai és pénzügyi támogatása volt.

A washingtoni értekezletre meghívást kaptak az ázsiai–csendes-óceáni térség (Asia–Pacific 4, AP4) országai – Ausztrália, Új-Zéland, Japán és Dél-Korea – is. A csúcsértekezlet zárónyilatkozata a Nyugat-Balkán, a Fekete-tenger, a Közel-Kelet és Afrika térségével is foglalkozott.[28] A partnerségi kapcsolatok továbbra is kulcsszerepet töltenek be a globális biztonsági környezet alakításában, pozitív befolyásolásában és a nemzetközi jog fenntartásában, valamint a NATO három alapfeladatának – elrettentés és védelem, válságmegelőzés és válságkezelés, kooperatív biztonság – és a biztonság 360 fokos megközelítésének támogatásában. Bár a NATO figyelemmel kíséri a déli kihívásokat is, 2022 óta újra a közép- és kelet-európai régió került a figyelem középpontjába, így a déli szárnyához kapcsolódó partnerségi kapcsolatok kevésbé kaptak hangsúlyt. Mindezek ellenére a Szövetség célkitűzése továbbra is az, hogy partnerségi együttműködéssel hozzájáruljon a Közel-Keleten és Afrikában a térség békéjéhez és jólétéhez – ám e téren eddig nem sikerült áttörő eredményeket elérni.

A vilniusi csúcsot követően, 2023 októberében a főtitkár független szakértői csoportot (Ana Santos Pinto portugál professzor vezetésével) kért fel[29] a déli (Közel-Kelet, Észak-Afrika, Szahel-övezet) fenyegetések és kihívások elemzésére, valamint ajánlások megfogalmazására. A 2024. május 7-én nyilvánosságra hozott jelentés a párbeszéd erősítését, a regionális és nemzetközi szervezetekkel való szorosabb együttműködést, valamint a NATO valamennyi déli partnere – a Mediterrán Párbeszéd és az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés országai – számára külön csúcstalálkozó összehívását javasolta a magas szintű regionális biztonsági és stabilitási párbeszéd kialakítása érdekében. Fontosnak ítélték egy, a déli szomszédságért felelős különleges megbízott kinevezését is. A NATO régión belüli megítélésének javítása is időről időre visszatérő elgondolás.[30]

28 *Washington Summit Declaration 2024.*

29 *Secretary General appoints independent group as part of NATO reflection on southern neighbourhood.*

30 *Independent expert group supporting NATO's comprehensive and deep reflection process on the Southern Neighbourhood, Final Report May 2024.*

A szakértői javaslatokat megfogadva a washingtoni csúcstalálkozón elfogadtak egy cselekvési tervet a déli szomszédsággal kapcsolatos stratégiai szintű, hatékonyabb és eredményorientált kapcsolatok kialakítása érdekében. A főtitkár kijelölte a déli szomszédságért felelős különleges megbízottat (Javier Colomina), és döntés született egy NATO összekötő iroda megnyitásáról Ammánban (Jordánia).[31]

A NATO következő csúcstalálkozóját 2025. június 24–26. között rendezték Hágában. Ez volt az első csúcsértekezlet, amelyet az új főtitkár, Mark Rutte vezetett, aki 2024. október 1-jén vette át a tisztséget Jens Stoltenbergtől, és ezzel új korszak kezdődött a Szövetség életében.

7. A TRANSZATLANTI TEHERVISELÉS KÉRDÉSEI

A katonai képességek, valamint a transzatlanti teherviselés és tehermegosztás kérdése a NATO történetének egyik visszatérő vitatémája. A hidegháború utáni években, 1989 és 1996 között a védelmi költségvetések fokozatosan csökkentek a NATO-tagállamokban, beleértve az Egyesült Államokat is (1989-ben 5,87%, 1996-ban 3,55%). Az összeurópai védelmi kiadások a 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat követő évtizedben mintegy 15%-kal mérséklődtek. Ebben az időszakban mindössze öt tagország – az USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Görögország és Albánia – érte el a GDP-arányos 2%-os védelmi küszöböt. A csökkenő tendencia 2009 után is folytatódott: a védelmi kiadások mind Európában, mind az Egyesült Államokban tovább estek (USA: 2009-ben 4,88%, 2015-ben 3,46%).

2011-ben a NATO egyik legnagyobb kihívása az volt, hogy a rendelkezésre álló erőforrások nem bizonyultak elegendőnek a széles körű biztonsági kihívások kezeléséhez. A katonai képességek fejlesztése, a modernizáció, valamint a válságkezelő műveletek fenntartása megfelelő és fenntartható finanszírozást követelt volna meg. Robert Gates amerikai védelmi miniszter 2011. június 10-i brüsszeli beszédében rendkívül kritikusan értékelte a transzatlanti teherviselést és a költségek megoszlását a két kontinens között. Kijelentette, hogy a NATO „kétsebességű szövetséggé" vált, ahol egyes tagállamok csupán „soft security" feladatokat látnak el (például békefenntartás, humanitárius műveletek), míg mások – elsősorban az Egyesült Államok – viselik a tényleges katonai műveletek terheit.[32]

A 2014. évi walesi csúcsértekezleten ajánlásként fogalmazták meg, hogy a tagországoknak tíz éven belül a GDP legalább 2%-át védelmi költségvetésre, a katonai költségvetés 20%-át beszerzésre, ezen belül kutatás-fejlesztésre kell fordítaniuk. 2014-ben mindössze három tagország – Görögország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok (2,22%, 2,2%, illetve 3,51%) – érte el ezt az értéket.

Az orosz–ukrán háború, illetve az orosz katonai agresszió miatti fenyegetettségérzet új lendületet adott a védelmi kiadások növelésének. 2023-ban tíz NATO-tagállam költötte a GDP 2%-át meghaladó összeget védelemre: Dánia,

31 *NATO-Jordan statement 2024 on the decision to open a NATO Liaison Office in Amman.*

32 Gates, R. M.: *Reflections on the status and future of the transatlantic alliance.*

az Egyesült Államok, Észtország, Finnország, Görögország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Nagy-Britannia és Szlovákia. A küszöbnél jelentősen kevesebbet költők között volt Belgium (1,21%), Kanada (1,33%), Luxemburg (1,01%), Olaszország (1,47%), Portugália (1,48%), Spanyolország (1,24%) és Szlovénia (1,33%). A modernizációs célként meghatározott 20%-os fejlesztési arányt Kanada (14,37%) és Dánia (13,35%) kivételével minden ország teljesítette. 2024-ben az előrejelzések szerint 23 tagállam érte el vagy haladta meg a walesi 2%-os küszöböt.[33]

A washingtoni csúcsértekezleten a tagállamok megerősítették a védelmi költségvetési kötelezettségvállalás (Defence Investment Pledge) végrehajtásának fontosságát, ugyanakkor hangsúlyozták, hogy a GDP 2%-ánál magasabb kiadásokra lehet szükség annak érdekében, hogy a NATO továbbra is hiteles elrettentő és védelmi képességekkel rendelkező szövetség maradjon. 2024 decemberében az európai NATO-tagok tárgyalásokat kezdtek arról, hogy a 2025. évi hágai csúcstalálkozón a védelmi kiadások célértékét a GDP 3%-ára emeljék.

2025. január 20-án beiktatták az Amerikai Egyesült Államok 47. elnökét, Donald Trumpot, aki hosszú távú célként azt fogalmazta meg, hogy a NATO-tagországok fokozatosan a GDP 5%-ára növeljék katonai kiadásaikat. Jelenleg a minimális elvárás továbbra is a GDP 2%-a, ám a tagállamok mintegy negyede ezt sem teljesíti.

A 2025. évi hágai csúcstalálkozó döntései után derült ki, hogy a NATO menynyire marad egységes, sikeres, hiteles és hatékony a következő évtizedben.

ÖSSZEGZÉS

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete Washingtonban ünnepelte alapításának 75. évfordulóját. A NATO története hűen tükrözi a nemzetközi politikai és biztonsági környezet változásait, az euroatlanti közösség átalakulási folyamatait, valamint a Szövetség folyamatos alkalmazkodását a felmerülő biztonsági kihívásokhoz, veszélyekhez és fenyegetettségekhez. A NATO fennállása során meghatározó szerepet játszott a nemzetközi béke és biztonság megőrzésében, a kölcsönös segítségnyújtásban, valamint a tagországok demokratikus értékek – az egyéni szabadság, a jog uralma, a közös örökség és civilizáció – mentén történő egyesítésében. A NATO határai Észak-Amerika csendes-óceáni partvidékétől a Fekete-tengerig húzódnak; a tagországokban közel egymilliárd ember él, és a Szövetség a világ gazdasági és katonai kapacitásának mintegy felét adja.

A NATO megalakulásától kezdve a kollektív védelemre, az elrettentésre és a biztonsági feladatokra összpontosított, mindig igazodva a változó nemzetközi körülményekhez. A tizenkét alapító tagállamhoz tíz bővítési kör során húsz ország csatlakozott; ezek közül hét korábban a Varsói Szerződéshez, tizennégy pedig a Partnerség a Békéért Kezdeményezéshez tartozott, mielőtt teljes jogú NATO-taggá vált volna.

33 *Defence expenditures and NATO's 2 % guideline.*

A NATO története során – mind a hidegháború időszakában, mind a posztbipoláris korszakban – több alkalommal alakultak ki viták a tagállamok között. A belső feszültségeket a Szövetség minden korszakban igyekezett sikeresen kezelni: ezt szolgálták az első és második három bölcs bizottság munkái, a Harmel-jelentés, majd később az Albright vezette Bölcsek Tanácsa, az átfogó önvizsgálati folyamat, a „NATO 2030" kezdeményezés, valamint a Déli Szomszédság jelentésének ajánlásai is.

A NATO partnerségi kezdeményezései – a Partnerség a Békéért, a Mediterrán Párbeszéd, az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés, a globális partnerek hálózata és az ázsiai–csendes-óceáni partnerországok – kulcsfontosságú szerepet játszanak a kooperatív biztonság megteremtésében. Ezek a programok stabilizáló eszközként szolgáltak és szolgálnak a NATO-területen kívüli régiók számára, hozzájárultak a műveleti sikerekhez, valamint támogatják az egyes térségek biztonsági problémáinak kezelését.

Magyarország és a NATO kapcsolata több mint három évtizedre nyúlik vissza. Az 1990–1999 közötti időszakot az euroatlanti integráció céljai, a nemzeti szuverenitás megerősítése és a nemzeti érdekek összehangolása jellemezték. Magyarország 1994. február 8-án írta alá a Partnerség a Békéért csatlakozási okmányát, majd június 6-án adta át a felajánlási dokumentumot. 1999. március 12-én hazánk a NATO teljes jogú tagjává vált, mindazonáltal ekkor még „szigetország" volt, közvetlen NATO-tag szomszédok nélkül. A helyzet a 2004-es bővítéssel alapvetően megváltozott, amikor hét új ország – köztük három hazánkkal szomszédos állam – csatlakozott a Szövetséghez. 2024-ben a Partnerség a Békéért és a Mediterrán Párbeszéd fennállásának 30., az Isztambuli Együttműködési Kezdeményezés 20. évfordulóját ünnepelte.

A teljes jogú tagság megszerzésekor nem volt elvárás, hogy NATO katonai szervezetek településenek Magyarországra. Mégis, az elmúlt közel két évtized során számos „NATO-lábnyom" jött létre hazánkban. Elsőként 2008-ban kezdte meg működését Budapesten a többnemzeti NATO Katonaegészségügyi Kiválósági Központ. Ugyanebben az évben Pápán települt a stratégiai légiszállító képesség és a többnemzeti nehéz légiszállító ezred, amely a közös fejlesztés és fenntartás elvén működik. 2012-ben Székesfehérváron megalakult a Nemzeti Telepíthető Híradó és Informatikai Század, DCM), amelynek a feladata a NATO állandó híradó- és informatikai hálózat szolgáltatásainak fenntartása és kiterjesztése a hadszíntéren/hadműveleti területen települt katonai vezetési pontok számára. A negyedik szervezet a NATO Erőket Integráló Elem 2016 óta Székesfehérváron települ. Alaprendeltetése a látható és kézzelfogható NATO-jelenlét, a Nagyon Magas Készenlétű Közös Reagáló Erő és a követő erők gyors telepíthetőségének, fogadásának, állomásoztatásának és továbbmozgatásának támogatása, valamint az együttműködés és a koordináció fejlesztése a NATO és a befogadó nemzeti parancsnokságok között. Magyarország a brüsszeli csúcsértekezleten jelentette be egy közép-európai, többnemzeti hadosztályszintű parancsnokság létrehozását Székesfehérváron, amely az ötödik szervezet lett. A Közép-európai

Többnemzeti Hadosztály-parancsnokság, amely képes a régiós NATO-műveletek parancsnokságában és irányításában részt venni válságok vagy konfliktus esetén, 2023 márciusában elérte a kezdeti, 2025. február 10-én pedig a teljes műveleti képességet.

Horvátország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia védelmi miniszterei 2019. február 13-án írtak alá szándéknyilatkozatot egy regionális különleges műveleti komponensparancsnokság létrehozásáról, amit október 25-én együttműködési megállapodás aláírása követett. Egy évvel később Ausztria is csatlakozott. A Szolnokon települt parancsnokság nem állandó szervezet, hanem válság- és krízishelyzetek kezelésére létrehozott, rugalmasan alkalmazható elem.

A katonai képességek, a transzatlanti teherviselés és a tehermegosztás kérdése több alkalommal szerepelt a NATO belső vitáinak középpontjában. A 2014. évi walesi csúcstalálkozón a tagállamok vállalták, hogy 2024-re GDP-jük legalább 2%-át védelemre, ezen belül a katonai költségvetésük 20%-át fejlesztésre fordítják. Egy évtized elteltével azonban csupán 23 tagállam érte el vagy haladta meg a 2%-os küszöböt. A washingtoni csúcstalálkozón a tagok megerősítették a vállalás teljesítésének szükségességét, sőt hangsúlyozták, hogy a NATO hiteles elrettentő képességének fenntartása további növekményeket igényel. Donald Trump amerikai elnök a katonai kiadások hosszú távú célértékét a GDP 5%-ában jelölte meg.

A csúcstalálkozók továbbra is meghatározó szerepet játszanak a NATO életében, mivel irányt mutatnak és felgyorsítják a közös döntéshozatalt. Ez különösen igaz volt a 2014. évi walesi, a 2016. évi varsói, a 2022. évi madridi, a 2023. évi vilniusi és a 2024. évi washingtoni csúcsértekezletekre. A washingtoni találkozó fő témái az elrettentés és védelem, a keleti szárny megerősítése, Oroszország mint legjelentősebb fenyegetés azonosítása, a védelmi költségvetések helyzete, az ázsiai–csendes-óceáni partnerekkel folytatott együttműködés, valamint a Kína által jelentett rendszerszintű kihívások voltak. A legfőbb napirendi pontot Ukrajna politikai, katonai, pénzügyi, gazdasági és humanitárius támogatása jelentette.

2024. október 1-jétől a NATO új főtitkára Mark Rutte. A 2025. évi hágai csúcstalálkozó eredményei után derült ki, mennyire marad a Szövetség egységes, sikeres, hiteles és hatékony továbbra is.

Felhasznált irodalom

11/1993. (III. 12.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveiről.

27/1993. (IV. 23.) OGY határozat a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről.

98/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről.

Atlantic Council: Madeleine Albright named head of NATO's Wise Men. https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/madeleine-albright-named-head-of-natos-wise-men (A letöltés időpontja: 2025. március 10.)

Békés Csaba, Kecskés D. Gusztáv: Magyarország NATO-csatlakozásának története,1988–1999. HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, 2024.

Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11–12 July 2018. North Atlantic Treaty Organization, 11 Jul. 2018. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 09.)

Bucharest Summit Declaration. 3 April 2008. North Atlantic Treaty Organization, 03 Apr. 2008. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Defence expenditures and NATO's 2% guideline. North Atlantic Treaty Organization. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49198.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Dunay Pál, Gazdag Ferenc: Az Észak-atlanti Szerződés szervezete, tanulmányok és dokumentumok. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, Budapest, 1997.

Emmanuel Marcon warns Europe: NATO is becoming brain-dead. https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead (A letöltés időpontja: 2025. március 10.)

A Europe Whole and Free, Remarks to the Citizens in Mainz. President George Bush. Rheingoldhalle. Mainz, Federal Republic of Germany, May 31, 1989. https://voicesofdemocracy.umd.edu/a-whole-europe-a-free-europe/ (A letöltés időpontja: 2025. február 12.)

Future tasks of the Alliance – „Harmel Report" (December 1966–December 1967). North Atlantic Treaty Organization. https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/harmel-report (A letöltés időpontja: 2025. március

The Future Tasks of the Alliance, Report of the Council –The Harmel Report. North Atlantic Treaty Organization, 14 Dec. 1967. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_26700.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Gates, R. M.: Reflections on the status and future of the transatlantic alliance. Security & Defence Agenda, 10 June 2011. https://www.files.ethz.ch/isn/130842/GATES_Report_final.pdf (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Independent expert group supporting NATO's comprehensive and deep reflection process on the Southern Neighbourhood, Final Report, May 2024 https://www.nato.int/content/dam/nato/legacy-wcm/media_pdf/2024/5/pdf/240507-NATO-South-Report.pdf (A letöltés időpontja: 2025. március 15.)

Lengyel László: Az európai civilizáció és határai, A máltai-madridi rendszer. In: Magyar Kisebbség 1998/1. https://epa.oszk.hu/02100/02169/00008/m980107.htm (A letöltés időpontja: 2025. február 12.)

Madrid Summit Declaration, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022. North Atlantic Treaty Organization, 29 Jun. 2022.

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_196951.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 15.)

Molnár Anna, Komlósi Orsolya: Az Európai Unió mediterrán térséggel összefüggő kapcsolata. Párbeszédek és konfliktusok. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2019.

NATO 2030: United for a New Era. North Atlantic Treaty Organization, 25 November 2020. https://www.ndc.nato.int/download/nato-2030-united-for-a-new-era-a-digest/?wpdmdl=5188&refresh=6ac77e772a32f1791458935 (A letöltés időpontja: 2025. március 10.)

NATO-Jordan statement 2024 on the decision to open a NATO Liaison Office in Amman. North Atlantic Treaty Organization, 10 Jul. 2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_227480.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

NATO Strategic Concept 2022. North Atlantic Treaty Organization, 29 June 2022. https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/290622-strategic-concept.pdf (A letöltés időpontja: 2025. március 8.)

Overall strategic concept for the defense of the North Atlantic Treaty Organization area. In: NATO Strategy Documents 1949 – 1969, MC 14/3., 345 – 370. o. https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/Archives/stratdoc/eng/a680116a.pdf (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Remarks by Donald Trump, President of the United States at the dedication of the 9/11-Article 5 Memorial. https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-nato-unveiling-article-5-berlin-wall-memorials-brussels-belgium/ (A letöltés időpontja: 2025. március 10.)

Report of the Committee of Three on Non-Military Cooperation in NATO. North Atlantic Treaty Organization, 13 Dec. 1956. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17481.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Science for Peace and Security Programme. North Atlantic Treaty Organization, 17 Apr. 2023. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_85373.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Secretary General appoints independent group as part of NATO reflection on southern neighbourhood. North Atlantic Treaty Organization, 06 Oct. 2023. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219076.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Siposné Kecskeméthy Klára: 70 éves a NATO – Magyarország 20 éve a Szövetségben. In: Felderítő Szemle 2019/2., 36 – 57. o. https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/2019-2.pdf (A letöltés időpontja: 2025. március 18.)

Siposné Kecskeméthy Klára, Sipos Alexandra: The 75th anniversary of NATO, the Washington Summit. In: Gubáš, František (szerk.): Proceedings of the 15th International Conference on National and International Security, Liptovskỳ Mikuláš, Slovakia, Akadémia ozbrojeních síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2024. 304 – 314. o. https://doi.org/10.52651/nmb.c.2024.9788080406738.304-314 (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Siposné Kecskeméthy Klára, Sipos Alexandra: Evolving NATO partnerships in the light of the Madrid and Vilnius Summits. In: Gubáš, František (szerk.): Proceedings of the 14th International Conference on National and International Security, Liptovskỳ Mikuláš, Slovakia, Akadémia ozbrojeních síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2023. 396 – 404. o. 10.52651/nmb.c.2023.9788080406516.396-404 (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

Siposné Kecskeméthy Klára: The NATO 2030 report. Strategic priorities of the Alliance. International Conference Knowledge-based Organization, 2021/1., 118 – 124. o. https://doi.org/10.2478/kbo-2021-0019 (A letöltés időpontja: 2025. március 8.)

Siposné Kecskeméthy Klára: NATO 2030 jelentés. Stratégiai prioritások új megközelítésben. In: Honvédségi Szemle 2021/4., 3 – 16. o. https://real.mtak.hu/158034/1/01_Siposne_Kecskemethy_Klara.pdf (A letöltés időpontja: 2025. március 10.)

Siposné Kecskeméthy Klára: A NATO partnerségi kezdeményezések története 2021-ig. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2022.

Siposné Kecskeméthy Klára: Partnerség a békéért. In: Kiss Petra és mások (szerk.): NATO Partnerség 2014. A szövetségi partnerségi programok múltja, jelene és jövője. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2014. 21 – 58. o.

Siposné Kecskeméthy Klára: Új szinten a partnerségi kapcsolatok, a NATO madridi csúcstalálkozó értékelése. In: Hadtudomány 2022/3., 66 – 79. o. https://doi.org/10.17047/HADTUD.2022.32.3.66 (A letöltés időpontja: 2025. március 18.)

Siposné Kecskeméthy Klára: Washingtoni NATO-csúcs: ünnepi ülés, hétköznapi feladatok. In: Hadtudomány 2024/2., 3 – 16. o. https://doi.org/10.17047/HADTUD.2024.34.2.3 (A letöltés időpontja: 2025. március 13.)

Szenes Zoltán, Siposné Kecskeméthy Klára: NATO 4.0 és Magyarország, 20 év tagság, 30 év együttműködés. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2019.

Szenes Zoltán: A mai NATO, a Szövetség helyzete és feladatai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2021.

Transcript: Donald Trump on NATO, Turkey's Coup Attemp and the World. The New York Times. https://www.nytimes.com/2016/07/22/us/politics/donald-trump-foreign-policy-interview.html (A letöltés időpontja: 2025. március 10.)

Vilnius Summit Communiqué, Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius 11 July 2023. North Atlantic Treaty Organization, 11 Jul. 2023. https://www.nato.int/cps/ge/natohq/official_texts_217320.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 04.)

Warsaw Summit Communiqué Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Warsaw 8-9 July 2016. North Atlantic Treaty Organization, 09 Jul. 2016. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 08.)

Washington Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C. 10 July 2024. North Atlantic Treaty Organization, 10 Jul. 2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm (A letöltés időpontja: 2025. március 2.)

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION, PAST AND PRESENT

Author Col. (ret.) **Klára Siposné Kecskeméthy, PhD** Ludovika University of Public Service

Keywords Partnership initiatives, defence budget, Russian Federation, Ukraine, China, Asia-Pacific partners

Abstract *This paper reviews the history of the North Atlantic Treaty Organization, commonly known as NATO, from its founding on 4 April 1949 to the present day. Since its inception, NATO has been in a state of flux, its evolution is characterized by transformation, adaptation and generations. The 12 founding member states have been joined by twenty new member states through the enlargement rounds. Throughout NATO's history, there have been disputes between member countries, both in the Cold War and in the post-bipolar period, but these have been successfully resolved. After the Cold War, NATO announced a new strategy for partnership cooperation, establishing the Partnership for Peace and the Mediterranean Dialogue, then the Istanbul Cooperation Initiative and global partnerships with a number of countries. NATO has partnerships from the Mediterranean and the Middle East to the Pacific and South America. The relationship between Hungary and NATO dates back to 1990, and after the change of regime, the priority was Euro-Atlantic integration and accession to the European Union and NATO. After achieving NATO membership, five NATO military organizations were established in Hungary. NATO summits have had and continue to have a special significance in the life of the Alliance, with the Wales, Warsaw, Madrid and Vilnius summits being of particular importance. The Washington Summit addressed a number of issues concerning the future of NATO, with the Russian Federation as the most significant and immediate threat to the Alliance, the systematic challenge posed by China and support to Ukraine. After the Hague Summit in 2025 it has been revealed how united, successful, credible and effective NATO remains.*